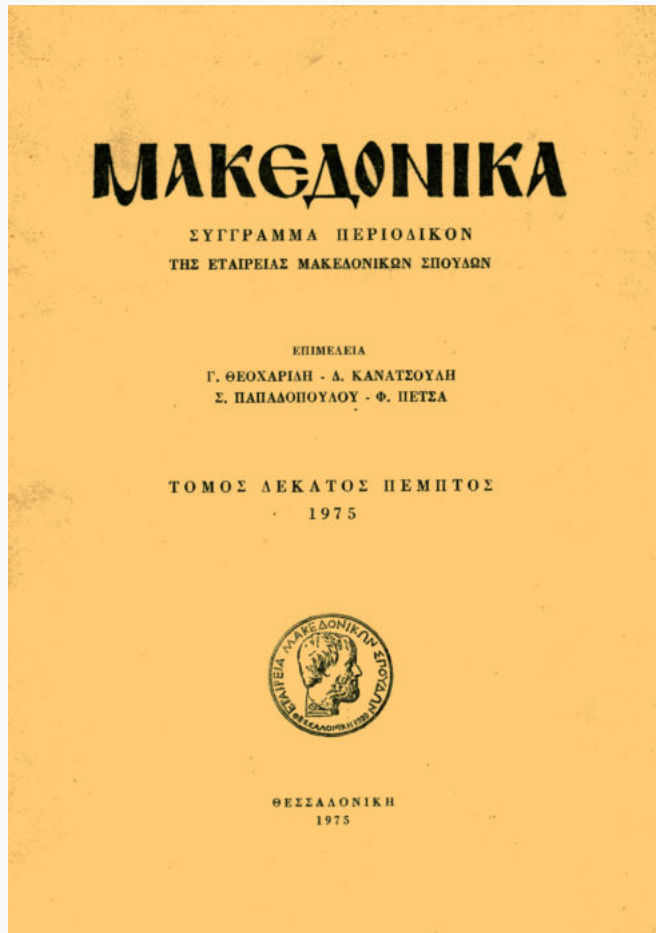

Μακεδονικά

Τόμ. 15, Αρ. 1 (1975)

Κωνσταντίνου Απ. Βακαλοπούλου, Ανέκδοτα ιστορικά στοιχεία αναφερόμενα στη Μακεδονία πριν και μετά το 1821

Γεώργιος Α. Σιορόκας

doi: [10.12681/makedonika.626](https://doi.org/10.12681/makedonika.626)

Copyright © 2014, Γεώργιος Α. Σιορόκας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σιορόκας Γ. Α. (1975). Κωνσταντίνου Απ. Βακαλοπούλου, Ανέκδοτα ιστορικά στοιχεία αναφερόμενα στη Μακεδονία πριν και μετά το 1821. *Μακεδονικά*, 15(1), 414-416. <https://doi.org/10.12681/makedonika.626>

Γενικά, θά είχαμε νά παρατηρήσουμε ότι ή εργασία του κ. Χιονίδη, παρά τίς συγγνωστές, τεχνικές κυρίως, ατέλειες του μη ειδικού, πετυχαίνει τούς στόχους της μέ τό παραπάνω. Χωρίς βέβαια νά εξαντλή τό θέμα, όπως άλλωστε και ό ίδιος ό συγγρ. παραδέχεται (σ. 49), άποτελεί σημαντικότερη συμβολή στη μελέτη της επαναστάσεως του 1821-22 στον Όλυμπο και παρέχει πολύτιμα στοιχεία γιά τούς καπεταναίους της περιοχής, ίδίως τούς Λαζαίους και τόν Διαμαντή Νικολάου. Οά μπορούσαμε νά πούμε μάλιστα ότι ή μελέτη αυτή του κ. Χιονίδη θά άποτελέσει τόν σκελετό, όπου οι μελλοντικές έρευνες θά προσθέτουν τή συμβολή τους.

Άκόμη χαιρείται κανείς τόν πλοΰτο της λεπτομέρειας, της βιβλιογραφίας και τών παραπομπών, που, σέ πολλές περιπτώσεις, όπως αναφέρθηκε, μπορούν νά άποτελέσουν έρεθισμα και άφετηρία γιά παραπέρα έρευνα. Πάνω άπ' όλα φαίνεται καθαρά ή πλατειά ενημέρωση του συγγραφέα πάνω στη νεώτερη ιστορία της Μακεδονίας κι ακόμη ή μεγάλη και βαθειά άγάπη του γι' αυτήν.

Πανεπιστήμιον Ίωαννίνων

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΣΙΟΡΟΚΑΣ

Κωνσταντίνου Ά. Βακαλόπουλου, 'Ανέκδοτα ιστορικά στοιχεία αναφερόμενα στη Μακεδονία πριν και μετά τό 1821, 'Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Μακεδονική Βιβλιοθήκη, άριθ. 46, Θεσσαλονίκη 1975, 80, σ. 101, εικ. 22 (έντός κειμένου).

Ήν και έχουν γραφή αρκετά ιστορικά έργα γιά τή Μακεδονία, ώστόσο δέν μπορεί νά πη κανείς—και ίσως ποτέ δέν θά μπορούσε—πως έρευνήθηκαν όλες οι πτυχές της ιστορίας του μεγάλου αυτού τμήματος του έλληνικού χώρου. Ίδιαίτερα γιά τή νεώτερη ιστορία της Μακεδονίας, ή έρευνα συνεχώς άποκαλύπτει στοιχεία, που συμπληρώνουν ολοένα τίς γνώσεις μας. Ήτσι τό έργο της παρουσιάσεως ανέκδοτων πηγών εξακολουθεί νά είναι πάντα και άπαραίτητο και πολύ ενδιαφέρον.

Στά παραπάνω πλαίσια, της παρουσιάσεως δηλ. νέων στοιχείων γιά τήν ιστορία της Μακεδονίας, εντάσσεται και ή εργασία αυτή του κ. Κ. Βακαλόπουλου. Άλλωστε, ό συγγρ. από τίς πρώτες κιόλας σειρές του βιβλίου του (σ. 8), διαγράφει καθαρά τούς στόχους του: νά συγκεντρώσει δηλ. «τά ανέκδοτα στοιχεία, που είναι διάσπαρτα σέ διάφορα δικά μας και ξένα άρχεια και τά όποια άφορούν τήν ιστορία της Θεσσαλονίκης και γενικότερα της Μακεδονίας κατά τήν προεπαναστατική και επαναστατική περίοδο, ιδίως του 1818-1822». Τούς στόχους αυτούς ό κ. Β. τούς πετυχαίνει, χωρίς όμως και νά περιορίζεται, όπως θά δοΰμε, στά χρονικά όρια που θέτει τόσο στο παραπάνω άπόσπασμα όσο, άν και λιγότερο σαφώς, και στον τίτλο της εργασίας του.

Τό βιβλίο είναι διαρθρωμένο βασικά σέ δυό μέρη, στα όποια προτάσσεται σύντομη Εισαγωγή (σ. 7-9). Στην εισαγωγή αυτή κατ' άρχήν ύπογραμμίζεται ή σημασία της επαναστάσεως του 1821-1822 στη Μακεδονία και ξεάίρεται, όρθά, ό ρόλος, στην επανάσταση αυτή, της άφυπνίσεως τών «Ελλήνων του Βορρά», που έπέφερε ή πνευματική και οικονομική ανάπτυξη τών κατοίκων και, κυρίως, ή δραστηριότητα τών άποδήμων Μακεδόνων σέ διάφορες ευρωπαϊκές χώρες. Ήπειτα δηλώνεται ό σκοπός της εργασίας και παρουσιάζονται τό χρησιμοποιούμενο άρχεακό υλικό, που χαρακτηρίζεται, κάπως άπόλυτα, ως άμεσες, τά ελληνικά έγγραφα, και έμμεσες, τά ξένα, πηγές. Άκόμη δηλώνεται ή πρόθεση του συγγρ. νά «προβή προσεχώς σέ μια συστηματική συνθετική έξιτορήση τών γεγονότων της Θεσσαλονίκης και της Χαλκιδικής κατά τήν Ήπανάσταση του 1821». Τέλος, άπενέμονται οι δικαίες ευχαριστίες του συγγρ. προς όσους συντέλεσαν στην πραγματοποίηση και άρτια παρουσίαση της εργασίας του.

Τό πρώτο μέρος της εργασίας (σ. 11-28) φέρει τόν γενικό τίτλο «Άμεσες πηγές». Έδώ

παρουσιάζονται δύο κώδικες της εκκλησίας του Ἁγίου Ἀθανασίου Θεσσαλονίκης, ἀφού πρῶτα παρατίθενται νέα στοιχεία γιὰ τὴν ἐκκλησία αὐτή, ἀντλημένα ἀπὸ τοὺς παραπάνω κώδικες. Τὰ στοιχεία αὐτὰ ὁ συγγρ. θεώρησε καλὸ νὰ τὰ ἐντάξει στὴν ἔργασια του, ἂν καὶ ἄπομακρύνονται χρονικὰ ἀπὸ τὰ ὄρια ποὺ ἔθεσε στὴν εἰσαγωγή. Ἔτσι ἐκδίδονται: α) ἀντίγραφο συνοδικῆς πράξεως τοῦ Μελετίου Θεσσαλονίκης τοῦ ἔτους 1672 (σ. 13-15) β) ἀντίγραφο συνοδικοῦ γράμματος τοῦ πατριάρχου Γαβριήλ Γ' τοῦ ἔτους 1703 (σ. 15-18) γ) ἀντίγραφο γράμματος τοῦ πατριάρχου Κωνσταντίου τοῦ ἔτους 1833 (σ. 20-21). Τὰ ἐκδιδόμενα ἔγγραφα, καθὼς καὶ ὅσα ἀναφέρονται ἀκόμη στὶς σσ. 11-20 ἀφοροῦν κυρίως στὴ διένεξη μεταξὺ Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης καὶ Μονῆς Βλατάδων γιὰ τὴν κυριότητα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου. Στὶς σσ. 22-34 παρουσιάζεται ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο κώδικες, ὁ ἄτιτλος, ὁ ὁποῖος πολὺ σωστὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν συγγρ. ὡς «μεταλλεῖο πληροφοριῶν γιὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἱστορία τῶν Ἑλλήνων τῆς πόλεως (Θεσσαλονίκης)». Ἀπὸ τὸν κώδικα αὐτὸ ἐκδίδονται δύο γράμματα τοῦ Γερασίμου Θεσσαλονίκης τῶν ἐτῶν 1794 καὶ 1796. Ἀπὸ τὰ γράμματα αὐτὰ τὸ δεύτερο (σ. 30-34), θὰ μπορούσε, νομίζω, καὶ νὰ παραλειφθῆ, γιὰτὶ ἀναφέρεται στὸ ἴδιο θέμα, στὸ ἴδιο πρόσωπο καὶ εἶναι, κατὰ τὴ φράση τοῦ συγγρ., «πανομιότυπο σχεδὸν πρὸς τὸ πρῶτο». Στὶς ὑπόλοιπες σελίδες τοῦ πρώτου μέρους (σ. 34-48) παρουσιάζεται ὁ δεύτερος ἀπὸ τοὺς κώδικες, ὁ τιτλοφορημένος, οἱ πληροφορίες τοῦ ὁποίου, ὅπως πολὺ σωστὰ ἀξιολογοῦνται ἀπὸ τὸν συγγρ., ἔχουν γενικότερο ἐνδιαφέρον γιὰ ὅλη τὴν ἑλληνικὴ κοινότητα τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀκόμη, ὁ κ. Β. κατὰ τὴν ἐκτενὴ παρουσίαση τοῦ κώδικα αὐτοῦ, βρῖσκει τὴν εὐκαιρία νὰ συζητήσῃ διάφορα προβλήματα ποὺ ἀνακύπτουν (π.χ. σχέσεις ἐκκλησιῶν καὶ ἐνοριτῶν, ὁ θεσμὸς τοῦ ἐπιτρόπου τῆς φυλακῆς κ.λ.) χωρὶς καὶ νὰ παρασύρεται σὲ ἀπεραντολογίες, ὅπως συχνὰ συμβαίνει μὲ τὴν παρουσίαση κωδικῶν μὲ πολυάριθμες καὶ ποικίλες πληροφορίες. Ἀπὸ τὸν τιτλοφορημένο κώδικα ἐκδίδονται ἡ ἀρχὴ (σ. 35-36), ποὺ ἀναφέρεται στὸν ἀνακαινισμό τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου μετὰ τὴν πυρκαϊὰ τοῦ 1817, καὶ ὁ «Πρόλογος» τοῦ Ἱ. Παπθωμῆ (σ. 41-48, γραμμένος τὴν 1.5.1890 σὲ πρόσθετα φύλλα), ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἱστορία τοῦ κώδικα καὶ περιέχει «ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιὰ τὴν σωτηρικὴ διοίκηση τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Θεσσαλονίκης, γιὰ τὶς ἐκκλησίες της, καθὼς καὶ γιὰ πολλὰς ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν κατοίκων της». Νομίζουμε πὼς ἡ ἐκλογή τῶν ἐκδιδόμενων τμημάτων τοῦ κώδικα ἦταν ἐπιτυχής, ἂν ληφθῆ ὑπόψη ὁ σκοπὸς τῆς ἔργασίας, ποὺ εἶναι ἡ παρουσίαση τῶν στοιχείων.

Τὸ δεύτερο μέρος τῆς ἔργασίας (σ. 49-96), μὲ τὸν γενικὸ τίτλο «Ἐμμεσες πηγές», ἀναφέρεται στὶς προξενικὲς καὶ πρεσβευτικὲς ἐκθέσεις Ἑλλάδας (σ. 49-61) καὶ Ὀλλανδίας (σ. 61-96). Οἱ πρῶτες, οἱ ἀγγλικές, ἀπόκεινται στὰ ἄρχεια τοῦ Foreign Office: προέρχονται κυρίως ἀπὸ ἐκθέσεις τοῦ Βρετανοῦ πρεσβευτῆ στὴν Κωνσταντινούπολη Strangford καὶ, λιγότερο, ἀπὸ ἐκθέσεις τοῦ Βρετανοῦ προξένου στὴ Θεσσαλονικὴ Fr. Charnaud. Ἀπὸ αὐτὲς ἐκδίδονται ἐδῶ 19 ἀποσπάσματα, ποὺ καλύπτουν τὸ χρονικὸ διάστημα 10 Ἰουλίου 1821 μέχρι 19 Αὐγούστου 1822 καὶ ἀναφέρονται σὲ διάφορα γεγονότα τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 στὴ Θεσσαλονικὴ καὶ τὰ περὶχωρὰ της, στὴν ἀντίσταση τῆς Κασσάνδρας καὶ τὶς τουρκικὲς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον της, τὴν κατάληψη τῆς Συκιάς καὶ τὶς σφαγές ποὺ τὴν ἀκολούθησαν, τὸ κίνημα τοῦ Ὀλύμπου, τὶς τουρκικὲς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῆ Νάουσας καὶ τῆς Ράντιας, καθὼς καὶ τὴ σύλληψη καὶ ἐκτέλεση ἀπὸ τοὺς Τούρκους τοῦ ὑποπροξένου τῆς Δανίας Ἐμ. Κυριακοῦ. Οἱ δεύτερες, οἱ ὀλλανδικές, περιέχουν τὶς ἐκθέσεις τοῦ προξένου τῆς Ὀλλανδίας στὴ Θεσσαλονικὴ Mattatia Abram καὶ ἀπόκεινται στὰ ὀλλανδικὰ ἄρχεια Algemeen Rijksarchief. Οἱ ἐκθέσεις τοῦ Ὀλλανδοῦ προξένου, ἀναφερόμενες κυρίως στὶς δυσκολίες ποὺ παρεμβάλλονταν ἀπὸ τὶς τουρκικὲς τελεωνιακὲς ἄρχες στοὺς Εὐρωπαίους ἐμπόρους καὶ τὶς ἐνέργειες τοῦ προξένου αὐτοῦ νὰ ἄρῃ τὶς δυσκολίες, καλύπτουν τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ 28 Φεβρουαρίου 1821 μέχρι 17 Μαΐου 1822. Ἀπὸ τὶς πα-

ραπάνο ἐκθέσεις ὁ συγγρ. παραθέτει τὶς πιὸ σημαντικὲς εἰδήσεις ὅπως ἀναφέρονται στὰ ἔγγραφα, ἐνῶ ὅσες θεωρεῖ δευτερεύουσες τὶς ἀναφέρει περιληπτικά. Τὰ ἀποσπάσματα καὶ οἱ περιλήψεις, ἀριθμημένα ἀπὸ 1-35, καθιστοῦν προφανῆ τὴ σημασία τῶν ἐκθέσεων αὐτῶν ὡς πηγῆς, παρόλο πὺ οἱ καθαρά ἱστορικὲς εἰδήσεις, ὅπως ὀρθά ἐπισημαίνεται, εἶναι περιορισμένες, ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου μήπως τὰ ἔγγραφα πέσουν στὰ χέρια τῶν Τούρκων.

Ἡ ἔργασία τοῦ κ. Βακαλόπουλου κλείνει μὲ τὸ Εὐρητήριο (σ. 99-101), στὸ ὅποιο περιλαμβάνονται ὀνόματα προσώπων καὶ τόπων, καθὼς καὶ ὅροι ποὺ ἀναφέρονται σὲ ἐπαγγέλματα τῆς ἐποχῆς ποὺ ἐξετάζεται. Ἀκόμη, οἱ 22 εἰκόνες, κυρίως φωτογραφίες ἔγγράφων, καθιστοῦν σαφεῖς τὶς δυσχέρειες ποὺ συνάντησε ὁ συγγρ. καὶ τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετώπισε, ἀπὸ τὴ μιὰ, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη βοηθοῦν στὴν πληρέστερη κατανόηση τῆς ἔργασίας καὶ τὴν ἐνημέρωση τοῦ ἀναγνώστη.

Γενικά, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ μελέτη αὐτῆ τοῦ κ. Κ. Βακαλόπουλου παρουσιάζει ἐνδιαφέροντα στοιχεία γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ γενικότερα τῆς Μακεδονίας, κυρίως κατὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821-1822. Ἡ δὴλωση τοῦ συγγρ. ὅτι τὰ στοιχεία αὐτά, μαζὶ καὶ μεἶτα, θὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ μιὰ «συστηματικὴ συνθετικὴ ἐξιστὴρηση τῶν γεγονότων τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Χαλκιδικῆς κατὰ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821» δίδει μιὰ ἀπάντηση στὴν ἀπορία μας, ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν κάπως πενιχρὴ ἐκμετάλλευση τῶν πληροφοριῶν ποὺ εἶχε στὴ διάθεσή του. Ἐξ ἄλλου, ὁ βασικὸς στόχος τῆς ἔργασίας ἦταν ἡ συγκέντρωση καὶ παρουσίαση ἀνέκδοτου ἀρχαικοῦ ὕλικου. Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ ἡ ἔργασία καταξιώνεται, παρόλο πὺ ὁ συγγρ. δὲν σταμάτησε ἐκεῖ. Κυρίως ὁ κ. Β., μὲ τὴν ἔργασία του αὐτὴ, παρέχει πολὺτιμες πληροφορίες καὶ παρακινεῖ γιὰ τὴν περαιτέρω διερεύνηση τοῦ θέματος, πράγμα ποὺ ἀποτελεῖ, ἀσφαλῶς, εὐγενικὴ φιλοδοξία τοῦ κάθε ἐρευνητῆ.

Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΣΙΟΡΟΚΑΣ

Β α σ ἴ λ η Δ η μ η τ ρ ἰ ἄ δ η, Ἡ Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Μακεδονία κατὰ τὸν Ἐβλιγιὰ Τσελεμπή (Εἰσαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια), Θεσσαλονίκη 1973. Ἔκδοση Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη ἀρ. 39, Θεσσαλονίκη 1973, 8ον, σελ. ιη'+464+ἕνας χάρτης+12 πίνακες.

Μεταφράζοντας ὁ κ. Β. Δημητριάδης τὸ 5ο (σ. 553-563, 571-583) καὶ 8ο (σ. 170-188, 730-783) βιβλίον ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Τούρκου περιηγητῆ καὶ συγγραφέα Ἐβλιγιὰ Τσελεμπή, ποῦ εἶναι γνωστὸ μὲ τὸν τίτλο Seyahatnâme («Ταξιδιωτικόν»), προσφέρει σημαντικότερες πληροφορίες, γιὰ τὴν Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Μακεδονία κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα.

Ὅπως ἀναφέρει καὶ ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας στὸν πρόλογό του, τὸ ἔργο χωρίζεται σὲ δύο μεγάλα τμήματα: τὴν εἰσαγωγή καὶ τὴ μετάφραση-σχόλια.

Ἡ εἰσαγωγή ἀποτελεῖται ἀπὸ 12 κεφάλαια καὶ ἕνα ἐπίμετρο. Σ' αὐτὴ ἐξετάζονται κυρίως μερικὰ γενικότερα θέματα ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τὸ σχετικὸ μὲ τὴ Μακεδονία κείμενο τοῦ Ἐβλιγιὰ.

Στὸ πρῶτο κεφάλαιον παρουσιάζεται ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἐβλιγιὰ Τσελεμπή, πρὸς ὅτι ἔχουν γραφῆ ἀρκετὲς μελέτες γιὰ τὸ ἴδιο θέμα. Ἡ ἐπανάληψη κρίνεται ἀπαραίτητη γιὰ νὰ κατατοπιστῆ περισσότερο ὁ ἀναγνώστης στὴν κατοπινὴ μελέτη τῆς ἔργασίας, ἀφοῦ γνωριστὴ τὶς διαθέσεις καὶ τὴν ἀξιοπιστία τοῦ πολυταξιδεμένου Τούρκου περιηγητῆ συνολικά στὸ δεκάτομο ἔργο του.

Τὸ δεύτερο κεφάλαιον ἀναφέρεται στὰ χειρόγραφα τοῦ «Ταξιδιωτικῶ» ποὺ σώζονται μέχρι σήμερα καθὼς καὶ στίς ἐκδόσεις τους. Ἐπίσης ἀπαραριθμοῦνται ὅλες οἱ ἑλληνικὲς μεταφράσεις τῶν τμημάτων τοῦ Seyahatnâme ποὺ ἄφοροῦν στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, ὅπως τὴν